

КАТЕГОРІЯ ПРЕКРАСНОГО В НОВЕЛАХ М.М. КОЦЮБИНСЬКОГО

виборів” // *Реабілітовані історією. Івано-Франківська область.* / [Інтернет-ресурс] Сайт Лук'яна Вардзарука : http://lvardzaruk.if.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=68:lr-&catid=6:2009-01-14-13-33-04&Itemid=2

13. Пастух Р. 45-річна вершина славного “Бескиду” / Роман Пастух. // *За вільну Україну.* – 2008. – 7 грудня.

14. Поясик О.І. *Музична освіта та виховання учнів і молоді Галичини (20 – 30-ті рр. ХХ ст.): Монографія.* – ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2008. – 159 с.

15. Пристай М. *Львівська греко-католицька*

духовна семінарія. 1783 – 1945 / Микола Пристай. – Львів-Рудно: Львівська духовна семінарія Св. Духа, 2003. – 470 с.

16. Ровенчук П.І. *Печеніжин (Коломийського району Івано-Франківської області). Історичний нарис* / Ровенчук Петро Іванович // *Веб-територія Печеніжина* / [Інтернет-ресурс] <http://www.pechenizhyn.at.ua/news/2008-05-26-42>

17. Рудницький А. *Перший краєвий конкурс українських хорів в Галичині* / А. Рудницький. // *Альманах краєвого конкурсу українських хорів.* – Львів, 1943. – С. 13 – 29.

18. Стельмащук С. *Гуцулка Ксеня* / Степан Стельмащук. // *За вільну Україну.* – 2008. – 7 грудня.

Стаття надійшла до редакції 14.07.2012

УДК 82.09

Ірина Бура, методист педагогічного факультету

Ірина Мецан, викладач кафедри практики англійської мови

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

КАТЕГОРІЯ ПРЕКРАСНОГО В НОВЕЛАХ М.М. КОЦЮБИНСЬКОГО

Стаття присвячена філософським поглядам М.М. Коцюбинського. Розглянуто внесок Коцюбинського в збагаченні літературно-філософських традицій: збагачення методу критичного реалізму, розширення тематичних та ідейно-естетичних обріїв рідного письменства, поглиблення філософського та художнього сприйняття світу. Особливу увагу приділено категорії прекрасного в новелах М.М. Коцюбинського.

Ключові слова: свідомість, буття, гармонія, літературно-філософська традиції, реалізм, людина.

Літ. 10.

Постановка проблеми. Автори статті ставлять перед собою проблему дослідження категорії прекрасного в новелах М.М. Коцюбинського, а також з'ясувати взірці світового письменства, зокрема європейського, що панували тоді в літературі, які мали вплив на його творчість.

Аналіз останніх досліджень. Проблема категорії прекрасного в творчості М.М. Коцюбинського – не нова. Її окремі аспекти зайшли своє відображення уряді праць. Окремими її аспектами займалися П.М. Ямчук, Ю.Б. Кузнецов [4, 32], Д. Наливайко, В. Агеєва, С. Пригодій, Я. Поліщук [7, 44], О. Заболотний та інші. Про творчі впливи на Михайла Коцюбинського писали: Микола Зеров, Ананій Лебідь, Агатій Шамрай, Михайло Могілянський [5, 10].

Мета статті – визначити місце і значимість творчої спадщини Михайла Михайловича Коцюбинського в контексті української літературно-філософської традиції, дослідити і проаналізувати особливості і значимість категорії прекрасного, проникнення її у внутрішній світ людини, де саме вона допомагає митцю створити

справжній образ, правдиво і реалістично відобразити правду життя, а також подати власне бачення особливостей категорії прекрасного в новелах М.М. Коцюбинського.

Виклад основного матеріалу. ХІХ століття – це століття, коли зростає інтерес до власної історії, культури, етнічної самоідентифікації філософсько-світоглядної ідеї в Україні. У цьому плані особливого значення набуває література, бо вона несе думку, живе слово в народ.

Коли йдеться про українську літературу, то перед нами постає ім'я Михайла Михайловича Коцюбинського (1864 – 1913).

Складним і тривожним, сповнене гострої боротьби й активних шукань був час, коли формувалася і міцнів талант Коцюбинського. Це була епоха революціонізації народної свідомості, епоха класових битв і колосальних політичних зрушень.

Звичайно, Михайло Михайлович Коцюбинський дійшов до вершин свого хисту не одразу, а йшов стежкою невтомних шукань.

У процесі пошуків, як і кожного письменника, були і впливи. Літературознавець Павло

Филипович говорить про те, що Тарас Григорович Шевченко залишив глибокий слід у творчості Коцюбинського. Другий дослідник творчості М. Коцюбинського, Сергій Козуб, в статті “Ранній Коцюбинський” також вказує, що в оповіданні “Андрій Соловейко, або Вченіє світ, а невченіє – тьма” наслідується Шевченкова манера. Але варто наголосити, що йдеться не про літературні впливи, а про вплив на розвиток письменницької свідомості.

Перші літературні впливи на М.М. Коцюбинського мали Іван Нечуй-Левицький, Панас Мирний. У листі від 22 липня 1898 року Панасові Мирному Михайло Михайлович Коцюбинський написав: “Ваші твори мали великий вплив на мене: опріч величезного літературного хисту, який зразу зачарував мене, я бачив в них широкий та вільний розмах думки – власне, те, чого не стає мало не всім нашим белетристам. Я читав і перечитував Ваші романи, упивався ними...” [3, 213].

Академік Сергій Сфремов – глибокий знавець творчості Михайла Коцюбинського, який є автором двохсотсторінкової праці говорить про вплив Івана Нечуя-Левицького.

Михайло Михайлович Коцюбинський – письменник широкої соціальної проблематики. Він прийшов у літературу як людина, віддана громадським інтересам.

Перші духовні вчителі Марко Вовчок, Тарас Григорович Шевченко спрямували молоду думку Михайла Коцюбинського в річище прогресивно-демократичних ідей, збудили глибокий і стійкий інтерес до пекучих проблем соціальної дійсності, до народного життя.

Коцюбинський прийшов у літературу як художник селянської тематики. Але виходить далеко за межі традиційного трактування, замислюється над причинами побутових трагедій, над болючим процесом руйнування національних традицій (“В пугах шайтана”, “Посол від чорного царя”, “Відьма”). На тлі побутового матеріалу ставить широкі загальнолюдські проблеми: людської гідності й повноцінності, моральної сили, свободи, що здобувається ціною власного життя (“Дорогою ціною”, “На камені”).

Світогляд Михайла Коцюбинського поступово оформляється в чітку систему революційно-демократичних поглядів. Серед тих ідейних чинників, які спрямовували зростання М. Коцюбинського як художника-громадянина, був живий приклад Івана Яковича Франка з його девізом: “Лиш боротись – значить жити.” [10, 36].

Але ми помилилися б, зводячи всі першопричини ідейного зростання Коцюбинського лише до окремих впливів, зовнішніх імпульсів, якими б визначальними й плідними вони не були.

Основний шлях Коцюбинському підказала сама дійсність.

Усім своїм єством відчував М. Коцюбинський гнилість Російської імперії, що трималась на визиску й насильстві. Коцюбинський не спостерігав за революцією 1905 року збоку, не ховався за мурами байдужого естетизму, а виходив на простори життя, назустріч вітрам історії, його твори дихають повітрям революції. Тяжко переживав криваві розправи, розгул реакції.

Показові його кореспонденції в житомирській газеті “Волинь” під загальною рубрикою “Свет и тени русской жизни” (1897). Зараз, коли читаєш їх, дивуєшся, як при тодішніх цензурних утиках могла побачити світ настільки гостра критика панівного ладу. Це, мабуть, через те, що Коцюбинський вдався до правильної тактики: він складав свої дописи, монтуючи їх з уривків статей, які були надруковані в інших газетах, але скріплював їх коментарем або апелював до читача: “Где здесь свет и где тени, представляем судить самому читателю” [3, 68].

Коцюбинський розумів механізм політики національного гноблення. Йому було властиве почуття солідарності з іншими народами. Уже в своїх творах з життя кримських татар Коцюбинський замислюється над насущними проблемами життя й розвитку провінцій самодержавної Росії (“В пугах шайтана”).

Іван Франко першим в українській літературі помітив зародження організованого протесту серед робітників, а М. Коцюбинський – серед селян (“Фага моргана”). Він показав, як нелегко завойовує серця людей нова віра.

Письменник відчув як багато сліз і крові ще пролетіть. І не зважаючи на поразку селян, на трагедію самосуду, на похмурий колорит останньої сцени, коли земля і воля здаються Маланці маревом, що поманило і щезло, головний висновок, до якого підводить письменник – неминучість революційного шляху. Не сподіватися ласки згори, а самому здобувати собі долю.

Від животіння до життя – ось шлях, на який спрямовує своїх героїв Коцюбинський. Письменник-гуманіст вірив у те, що людина створена для добра і краси.

Дослідники творчості М.М. Коцюбинського у своїх працях торкалися проблеми прекрасного і тоді, коли оцінювали ідейний зміст і тоді, коли розглядали майстерність живописання, незвичайну чарівність його слова. У Михайла Коцюбинського прекрасне, яке він мислить також як героїчне, революційне і романтичне, подається через призму психології героя, який намагається жити за законами краси. У всіх творах Коцюбинського ми відчуваємо постать

художника, про якого можна сказати його ж словами про одного з героїв: “Потреба краси, що жила в душі Антона, викликало у нього потребу скрізь шукати її, але дійсність давала мало” [3, 294]. Вперше в Коцюбинського у такій мірі виступив критерій краси як критерій справедливості. Вперше єдність етичного і естетичного начала проявляється з такою силою і яскравістю. У новелі “На камені” Коцюбинський відтворив свої спогади про Крим. “Захоплений чудовою природою Причорномор’я та Криму, письменник шукає яскравих імпресіоністичних засобів письма, творить новаторські літературні пейзажі” [7, 45].

Вродлива людина може нас вразити, але остаточно про неї ми складемо думку після того, коли пізнаємо її в суспільному житті. І в залежності від того, чи вона добра, чи зла, чи працелюбна, чи лінива, чи розумна, ми даємо їй естетичну оцінку.

Критерії прекрасного об’єктивні, їх можливість закладена в самому матеріальному світі, але вони удосконалюються разом з удосконаленням людської свідомості.

Ідеалом античного мистецтва було прекрасне тіло людини, а М.М. Коцюбинський вбачав красу людини в гармонії її внутрішнього світу і зовнішнього: “Андрій давно вже бачив її такою ласкавою. А в неї серце розм’якло, в ній все співало. Співала колосом власна нива, співали жайворонки над нею, співав пісню серп, підрізуючи стебло, лунали співи на сінокосах, співало, врешті, серце, повне надій” [3, 199].

У М.М. Коцюбинського ми знаходимо болючий контраст між чудовими картинками природи і суттю експлуататорського ладу. Цю оцінку письменник подає через призму героя – людини високого інтелекту, яка оцінює ці контрасти з висоти своїх ідеалів прекрасного і людського. Вперше в українській літературі оповідь ведеться від імені людини.

До Михайла Коцюбинського в українській літературі пейзаж ще ніким з письменників не був олюднений. Скрізь ми у нього знаходимо постійне уподібнення природи людині: “Море гойдалось. І як тільки воно одхиялось од скелі, вона одкривала червоні ясна. Але зараз м’яким любовним рухом, як поцілунком, море знов затягнуло той свіжий, здоровий рот” [3, 309]; або “Щось певно, страшне колись сталося, коли земля була молодша і гарячіша, Одвічна непорушність двигтіла, скреготали кам’яні маси, ламався світ – і скелі з гніву одривали од материнського лона непокірних дітей. З того часу стоять одірвані скелі з застиглим виразом нелюдського жаху, дивлячись все на громади порожнім застиглим

оком, кричачи вічно широко відкритим ротом німим криком мертвої маски...” [3, 303].

Для Михайла Коцюбинського було важливим не стільки те, що сонце світить, не просто те, що воно сіє в його душу “золотий засів – хто знає, що вийде з того насіння? Може – вогні?” [3, 136].

Високопоетичні рядки про сонце – це перлини прози, котрі я б назвала поезією в прозі, вони звучать як декларація гуманізму, життєствердження і завершуються відвертим переключенням естетичного в етичне: “Коли ж ти гаснеш і тікаєш від мене – творю твою подобу, даю наймення їй “ідеал” і ховаю у серце. І він мені світить” [3, 136].

Михайла Михайловича Коцюбинського цікавить краса природи остільки, оскільки вона може безпосередньо вплинути на душу людини: “Од блакитних просторів на душі в мене було блакитно, тепло, просторо. Я був наче п’яний од духу дикого полину, що залляв скелі і напоїв повітря своїм диханням” [3, 297].

Показуючи все багатство і тонкість сприйняття барв, звуків, показуючи процес наснаги душі могутньою силою невичерпної краси природи, М.Коцюбинський накреслює перспективи людської душі у напрямку до прекрасного: “Я тут почуваю себе багатим, хоч нічого не маю. Бо поза всякими програмами й партіями – земля належить до мене. Вона моя. Всю її, велику, розкішну, створену вже, – всю я вміщаю в собі. Там я творю її наново, вдруге, – і тоді здається мені, що ще більше права маю на неї” [3, 138].

В окремих місцях гуманістична основа пейзажу виступає зовсім неприкрито: героїня новели “Сон” говорить про морську хвилю як про символ єднання людей: “Котиться з Африки хвиля і, як далекий братерський, цілує скелі. І може, та хвиля, що мила ноги араба, набігає тепер на мої ноги, як символ єднання...” [3, 300].

Краса природи збагачує людей, є джерелом їх поетичності, взаєморозуміння: “Дивно, що ми говорили навіть тоді, коли мовчали ... Що наші думки звучали в одповідь, як інші струни, коли зачепиш одну. Що коли я дивився на хмари над морем, вона бачила зараз, як їх тіні купались в синій воді. Або на хмаринку на скелі – я знав одповідь: “Се поцілунок неба” [3, 302].

Коли красу природи не пропущено через людське сприйняття, то вона здається мертвою: “Глухий, як скрипка, коли порвались у неї струни німий, як людина, що несподівано втратила голос. Я її кликав, ту невідому кликав, щоб разом читати книгу краси, яка для мене закривалась без неї. Я дививсь і бачив.” [3, 310].

Взаємовідображення природи і в оповіданні “Intermezzo” (від першої картини зеленого хаосу

до срібного співу жайворонка) подається через сприйняття оповідача. Категорія прекрасного, яка втілена в картинах природи, у М. Коцюбинського постає як яскрава, неповторна конкретність зображення у поєднанні з високою інтелектуальністю, з тонким психологізмом.

У “Сні” прекрасне в душах людей і прекрасне в природі постає не лише як гармонійне ціле, а і в тілесному взаємо відображенні. Сліпуча краса природи помножена на красу людських почуттів постає як ідеал людського духу.

У творах “Сон”, “Persona grata”, “Подарунок на іменини” постаті революціонерок осяяні сонцем, вони ніби випромінюють світло. Для сонцелюба Михайла Коцюбинського – це було найвищою естетичною оцінкою. Особисте щастя мислиться письменником як невід’ємне від громадської роботи, а улюбленим жіночим ідеалом є жінка високопоетичної вдачі.

В етюді “Невідомий” картина зимового дня є засобом передачі загостреного світосприйняття Невідомого, який готує себе до теоретичного акту, який, мабуть, коштуватиме йому життя: “Яке сьогодні блакитне небо, яке високе і чисте! А золотий сміх сонця! Буха од коней пара, біжать кудись люди, а мороз креше вогню, і весело, що на молодих обличчях стирчать молочні вуси, як в маскарадї, а коні білі і волохаті, немов ягнята...Дзень-дзелень-дзень... Сіють дзвіночки прозорї звуки...” [3, 90].

З погляду, що кидає дівча, в душі героя народжується роман: “Ти кинула квітку у моє серце, а я піймав її і понесу, може, до самого гробу. До гробу? Ах, правда...” [3, 90]. Згадка про гріб повертає Невідомого до того, що він має зробити і чим ризикує. І знову перед ним світ у захоплюючій різноманітній красі: “...Ніколи перше не думав, що світ такий гарний, що клапоть неба, дерево, сміх, голос людини – приносить глибоку радість і, як повітря, потрібні людям” [3, 91]. Невідомий – не мученик, він – борець до останньої хвилини.

У новелі “Як ми їздили до Криниці” майже казкова ніч у гірській долині втрачає в очах оповідача свою чарівність після розмови з тупим самовдоволенням парубком, що з почуттів тваринного егоїзму став донощиком: “Нам сього всього уже доволі. Тут немає чим дихать, спішимо на свіже повітря” [3, 152].

Духовне убогство парубка таке, що він навіть не усвідомлює огидність свого ремесла і з наївним цинізмом вихваляється перед гостями, хизуючись своєю кмітливістю. Краса для Коцюбинського не існує поза етичними оцінками. Вродливий парубок, звощик, який справив враження на супутниць оповідача, після того, коли вони дізнались про його

ремесло, дістає негативні естетичні оцінки: “Він страшенно гордий своїми вчинками, випинає груди, хрустить пальцями; гарні очі його дивляться гостро й нахабно й шукають нашого співчуття” [3, 151].

Прекрасне і потворне – дві магнітні точки, навколо яких розміщується розповідь, воно виступає в новелах Коцюбинського в різних пропорціях. Але прекрасне, яке жило у творах Коцюбинського і не лише як критерій оцінки, а виступало у своїй безпосередній формі, чарувало, кликало до дії.

Прекрасне виступає в новелах М. Коцюбинського як контраст до навколишньої дійсності. Воно тривожним променем проникає навіть у кривавий морок, в якому живе Лазар (“Persona grata”). Образ революціонерки, дівчини з ясним волоссям, настільки прекрасний, що навіть у свідомості ката народжуються порівняння, які мають поетичний і пестливий характер: “Тепер він бачив всі її рухи, вираз очей, бліде обличчя, зморшку на чолі, подолок спідниці, як розвівався, коли ступала. Всякі дрібнички, всю її постать, малу, м’якеньку, наче курчатко з жовтим пушком. Бачив, як тріпотіла під білим рядном, схилила голову, шию, а довгі, гострі передки черевиків стирчали в обидва боки, мов хвіст у ластівки” [3, 105].

Соціальний контраст викриття нелюдських умов, в яких жило трудове селянство, у творі “Intermezzo” також постає як контраст прекрасного і потворного. Після розгорнутих, конкретно зримих, сповнених незнаной музики золотих арф, що єднають небо і землю, зелених нив з шовковим шумом, – виникає постать мужика, а за нею – картини злиднів, змальовані як потворне: “Не знаю, яким я йому здався, але крізь нього я раптом побачив купу чорних солом’яних стріх, затертих нивами, дівчат у хмарі пилу, що вертають з чужої роботи, брудних, негарних, з обвислими грудьми, кістлявими спинами ... блідих жінок у чорних подертих запасах...” [3, 139].

Краса і життєствердження у М.М. Коцюбинського – це синоніми. Життєлюбство відбилось у творчості письменника. Його оптимізм і гуманізм, почуття прекрасного виявилось не лише у пронизаних сонцем пейзажах, а й в тому, що художник слова кожного разу підкреслював несумісність краси і будь-якого знищення живої істоти (“Лист”), у тому, що вірив у переможність торжества краси, життя. казовим у цьому розумінні є оповідання “Хвала життю”. Прагнення жінок до краси навіть серед чорних руїн і горя зображено як запоруку відображення життя на зруйнованому стихійним лихом острові: “Я раптом побачив далекі зелені гори, залиті радісним сонцем, помаранчеві сади,

ПРИЙОМИ ІМПРОВІЗАЦІЇ ТА АКТОРСЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ НА УРОКАХ ХОРЕОГРАФІЇ ЯК ОДНА З УМОВ ТВОРЧОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ УЧНІВ

безконечний шовковий простір блакитного моря, і душа моя проспівала над сим кладовищем хвалу життю” [3, 420].

Почуття краси виступає в Михайла Коцюбинського як засіб розкриття діалектики душі, психологічного стану персонажів.

Категорія прекрасного у Коцюбинського постає як одна з важливих проблем мистецтва. Розуміння прекрасного як життєстверджуючого активного начала, філософським проникненням у красу природи, показом невичерпних можливостей розвитку людського духу в напрямку до краси.

Висновок. М.М. Коцюбинський зробив великий внесок в історію української філософської думки, як мислитель і художник він підійшов впритул до розуміння літературно-філософських традицій, він створив ідеал, цілком сприйнятний для нас і сьогодні.

М.М. Коцюбинський підніс український соціально-психологічний реалізм на новий щабель розвитку. Письменник-новатор, він створив і продовжив традиції, що лягли багатющим скарбом в скарбницю української філософської думки, літератури, культури.

Кредо Михайла Михайловича Коцюбинського – бути чесним громадянином-патріотом, що дихає одним повітрям із своїм народом. Смерть не була для М.М. Коцюбинського несподіванкою. Він

знав, що хворий невиліковно. Любив життя, але був позбавлений страху смерті. Йому властиве спокійне філософське усвідомлення смерті.

У бутті і в небутті Михайло Михайлович Коцюбинський був і є сином свого народу.

1. Горський В.С. *Історія української філософії*. – К., 1996. – 287 с.

2. Забужко О.С. *Філософія української ідеї та європейський контекст. Франківський період*. – К.: Основа, 1993. – 125 с.

3. Коцюбинський М.М. *Твори в 3 т.* – К.: Дніпро, 1965. – т. 2, 3.

4. Кузнєцов Ю. *Художньо-психічна концепція М. Коцюбинського // Радянське літературознавство*. – 1984. – №9. – С. 32–38.

5. Могилянський М.М. *“Чернігівський період” М.М. Коцюбинського // Слово і час*. – 1990, – №12. – 1990. – С. 62.

6. Огородник І.В., Русин М.Ю. *Українська філософія в іменах*. – К., 1997. – 328 с.

7. Поліщук Я. *“Пейзаж людини” від Михайла Коцюбинського // Дивослово*. – 2004. – №10. – С. 44.

8. Скотний В.Г. *Філософія освіти: екзистенція ірраціонального в раціональному*. – Дрогобич: Вимір, 2004. – 152 с.

9. Татаркевич В. *Історія шести понять*. – К.: Юніверс, 2001. – 142 с.

10. Франко І.Я. *Зібрання творів: в 50 т.* – К.: 1976 – 1986. – т. 1.

Стаття надійшла до редакції 14.07.2012

УДК 792.8

Магдалина Марушка, вчитель хореографії ЗОШ І – ІІІ ст. №1 імені І. Франка,
керівник танцювального ансамблю “Азарт”
м. Дрогобич

ПРИЙОМИ ІМПРОВІЗАЦІЇ ТА АКТОРСЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ НА УРОКАХ ХОРЕОГРАФІЇ ЯК ОДНА З УМОВ ТВОРЧОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ УЧНІВ

У статті проаналізовано прийоми імпровізації та акторської майстерності на уроках хореографії, а також доведено, що ці прийоми допомагають розкриттю творчого потенціалу вихованців, їх професійному зростанню та життєвої самореалізації.

Ключові слова: імпровізація, акторська майстерність, художній образ, творчість, обдарованість, дитячий колектив, мистецтво, пластика, танцювальний рух.

Літ. 6.

Постановка проблеми. Кожен педагог повинен не тільки працювати над зовнішньою технікою танцюриста, але розвивати внутрішній потенціал своїх вихованців. Зовнішня техніка – це вміння грамотно виконувати всі рухи, з яких складається танець, які вдосконалюються протягом всього часу роботи танцюриста на сцені чи в хореографічному залі.

Але одного фізичного виховання недостатньо. Кожен танцівник повинен обов'язково стати артистом. Тобто не тільки навчитись добре

танцювати, але й уміти правдиво зіграти на сцені, створити образ. А для цього йому прийде вчитись – вчитись акторській майстерності. Так що поряд з технікою зовнішньою, яка характеризується вмінням виконувати всі тяжкі прийоми, учням необхідно володіти і технікою внутрішньою – акторською майстерністю. Справжнє мистецтво починається лише тоді, коли поза наповнюється внутрішнім світлом людського почуття – радості, щасті, гордості.

Своєчасне виявлення обдарованості у